

לקט שכחה ופאה – חיובם כשהעניים אינם באים

גמ' (חולין קלד ע"ב): "לוי זרע בכישר, ולא הוו עניים למשקל לקט, אתא לקמיה דרב ששת, אמר ליה: +ויקרא י"ט+ לעני ולגר תעזוב אותם - ולא לעורבים ולא לעטלפים; מיתבי: אין מביאין תרומה לא מגורן לעיר ולא ממדבר לישוב, ואם אין שם כהן - שוכר פרה ומביאה, מפני הפסד תרומה! שאני תרומה - דטבלה, ולא סגיא דלא מפריש לה; והרי מתמת דלא טבלי, ותניא: מקום שנהגו למלוג בעגלים לא יפשיט את הזרוע, להפשיט את הראש - לא יפשיט את הלחי, ואם אין שם כהן - מעלין אותן בדמים ואוכלן, מפני הפסד כהן! שאני מתנות כהונה - דנתינה כתיבא ביה; השתא דאתית להכי, תרומה נמי: נתינה כתיבא ביה".

בה"ג (הלכות פאה): "...והיכא דזרע במדבר או בהר או בבקעה במקום דלא שכיחי בני אדם לא מיחייב בפאה, דאמרין לוי זרע בכישר לא הוה איכא עני למיתב ליה פאה, אתא לקמיה דרב ששת א"ל תניתוה: לעני ולגר תעזוב אותם אבל לא לעורבים ולא לעטלפים, ותיפוק ליה דהוה יאוש - כיון דלא ידעינן הוה ליה יאוש שלא מדעת ולא הוה יאוש".

טור (יו"ד סי' שלב): "מתנות עניים שהם לקט שכחה ופיאה ופרט ועוללות כתב הרמב"ם שאין נוהגין מן התורה אלא בארץ ובח"ל הם מדרבנן ואם אין שם עניים א"צ להניחם והאידינא אין נוהגין בהן לפי שהרוב נכרי' אם יניחום יבואו נכרי' ויטלום....".

תוס' (ר"ה ד ע"ב ד"ה לקט שכחה ופאה): "...והא דאמרין בסוף הזרוע (חולין קלד ע"ב) לוי זרע בכישר לא הוו עניים למשקל לקט אתא לקמיה דרב ששת אמר לעני ולגר תעזוב אותם ולא לעורבים ולעטלפים לא קאמר דלישקול לנפשיה אלא דלא עבר אם כונס בתוך ביתו, ומיהו מדפריך התם מתרומה דאם אין שם כהן מעלין אותה בדמים ומשני שאני התם דנתינה כתיב בהו משמע דבלקט שכחה ופאה שקל לנפשיה....".

ספר התרומה (הל' א"י דין חיוב חלה סעי' יא): "ואם יהיה לישראל שדה בארץ ישראל אם יש עניים ישראלים בעיר צריך להניח להם לקט שכחה ופאה ואם יבואו עניי גוים ויטלו אין מוחין בידם וצריך להודיע לעניי ישראל. ואם אין שם עניי ישראל יפריש השכחה והפאה ויאסוף אותם לביתו עד שיזדמנו לו עניי ישראל....".

רבינו קרשקש (גיטין מז ע"א): "אבל הכא במאי עסקינן כגון שאין שם עניים, והוא מקום שאין ראויים לבוא עניים. וכיון שכן אין להם דין הפקר, דהא איהו אפשר למזכי להו, דהתורה אמרה "לעניים" - ולא לעורבים ולעטלפים, והיינו דקאמר דאדעתא דגוים לא אפקרינהו, כיון שלא היו שם עניי ישראל ולא ראויים לבוא לשם".

רמב"ם (מתמ"ע פ"א ה"י): "נאמר במתנות עניים לעני ולגר תעזוב אותם כל זמן שהעניים תובעין אותן, פסקו העניים לבקש ולחזר עליהם הרי הנשאר מהן מותר לכל אדם, שאין גופן קדוש כתרומות, ואינו חייב ליתן להן דמיהן שלא נאמר בהן ונתן לעניים אלא תעזוב אותם, ואינו מצווה לעזוב אותן לחיה ולעופות אלא לעניים והרי אין עניים".

רמב"ם (שם ה"א): "מאימתי מותרין כל אדם בלקט, משיכנסו המלקטים שניים וילקטו אחר מלקטים הראשונים ויצאו, מאימתי מותרין כל אדם בפרט ובעוללות משהלכו העניים בכרם ויבואו, הנשאר אחרי כן מותר לכל אדם, מאימתי מותרין כל אדם בשכחה של זיתים, בארץ ישראל אם שכח אותה בראש הזית הרי זה מותר בה מראש חדש כסליו שהוא זמן רביעה שנייה בשנה אפילה, אבל ציבורי זיתים ששכחן תחת האילן הרי זה מותר בהן משיפסקו העניים מלחזר אחריה".

רמב"ם (מתנו"ע פ"א ה"ג): "מתנות עניים שבשדה שאין העניים מקפידים עליהם הרי הן של בעל השדה ואע"פ שעדיין לא פסקו העניים מלחזר על מתנותיהם".

משנה (פאה פ"ח מ"א): "מאימתי כל אדם מותרין בלקט משילכו הנמושות..."

גמ' (בבא-מציעא כא ע"ב): "תא שמע: מאימתי כל אדם מותרים בלקט - משילכו בה הנמושות. ואמרין: מאי נמושות? ואמר רבי יוחנן: סבי דאזלי אתיגרא. ריש לקיש אמר: לקוטי בתר לקוטי. ואמאי? נהי דעניים דהכא מיאשי, איכא עניים בדוכתא אחריתא דלא מיאשי! - אמרי: כיון דאיכא עניים הכא - הנך מעיקרא איאשי מיאש, ואמרי: עניים דהתם מלקטי ליה".

רמב"ם (פיהמ"ש פאה פ"ח מ"א): "אמר ה' במתנת האלו הנעזבות לעניים לעני ולגר תעזוב אותם, ואם חדלו העניים מלחזר אחריהם הותרו לכל אדם. לפי שלא צוה ה' להניחם לאבוד או לעופות. ונמושות, הם הזקנים הבאים בימים, זהו עיקר מובן המלה בלשונם, והושאלה כאן ללוקטים אחרי הלוקטים והם הלוקטים השניים, דמו אותם לזקנים מחמת איחורם ושאינם מוצאים אלא מועט".

ר"ש (פאה פ"ח מ"א): "עד שילכו הנמושות - דמשהלכו מתייאשין העניים וברישי אלו מציאות (כא ב) מייתי לה גבי יאוש שלא מדעת ומפרש התם סבי דאזלי אתיגרא שנשענין במטה שבידם".

חידושי הריטב"א (בבא מציעא כא ע"ב): "כיון דאיכא עניים הכא הנך מעיקרא איאשי מייאשי. וא"ת א"כ עניים דאתו מדוכתא לדוכתא אמאי מותרין בלקט, י"ל דכל דאתו מקמי נמושות ראייה הוא דלא איאשו מעיקרא".

אור פני מלך (מתנו"ע פ"א ה"י): "... ובדעת רבינו נראה ברור, דבדאי כיון שנתיאשו מותרין ללקטו משום "לא לעורבים" והיאוש הוא רק אמצעי לידע אם המתנות הם לעורבים או לעניים, וכיון שהלכו בה הנמושות והעניים מתיאשים מלבוא ללקוט וגם העניים שבדוכתא אחריתא הרגילים לבוא לכאן ג"כ מיאשי מעיקרא [כדברי הריטב"א] חל בהמתנות דין ד"לא לעורבים" ומותרין כל אדם ללקטו. ואפשר דאין היאוש מועיל שיהא רשות לכל אדם ללקוט כיון דעדיין אינם בקנין גמור להעני, ורק הסילוק של העני משוי דין "לא לעורבים".

שו"ת דבר אברהם (ח"א סי' יג אות ב ד"ה ולענ"ד): "דנראה ברור דטעמא דלא לעורבין ולעטלפין לא מהני אלא לענין שלא יחול לכתחילה מצוות עזיבה בכה"ג שיאכלוהו העורבין, והוא תנאי בעיקר מצוות העזיבה שעניינה עזיבה כזאת שתבוא ליד עניים אבל אם לא תבוא לידם אין כאן מצוות עזיבא מעיקרא. אבל לאחר שכבר בא עזב היינו שבשעת עזיבה היו כאן עניים והיה ראוי לבוא לידם נעשה כבר ממונים של עניים ואינו יוצא מרשותם אלא בדרכי ההקנאה וביאוש והפקר כדינא ככל הממונות. אבל בשביל זה שמעכשיו יאכלוהו עורבין לא ייצא עדיין מרשותם כל זמן שלא יאכלוהו העורבין. דכשם שממון דעלמא של בעלים מיוחדים שעורבין אוכלין אותו אלא שהבעלים לא נתיאשו ממנו או שייאושם אינו כדין - כגון שלא מדעת לאביו, עדיין לא יצא מרשותם. הכי נמי מתנות עניים לא יצאו בשביל זה מרשות עניים. והיכן מצינו דענין אכילת העורבין מפקיע רשות בעלים... והשתא במתני' נמי נפרש מאי כל דם מותרין אפילו בעלים כפשטות הלשון דכל אדם. וצריכין אנו לשני הטעמים דאי לאו יאוש לא הוה מהני טעמא דלא לעורבין דאכתי לא פקע ממון והוה גם כל אדם אסורין, ואי לאו דרשא דלא לעורבין היו הבעלים אסורין, ונצטרפו שני הטעמים יחד... ולפי דרכנו הנ"ל יתבאר גם דברי רבינו הרמב"ם... ויש לתמוה גם עליו כנ"ל אמאי איצריך לטעמא דאינו מצווה לעזוב לחיה ולעופות והרי בלאו הכי נמי מותר לכל אדם משום יאוש דעניים, כדאמרין בב"מ, וכן פירשו לה למתני' הר"ש והרא"ש והרע"ב בריש פ"ח דפאה משום יאוש דעניים?! אמנם לפי מה שכתבנו אתי שפיר דאכתי לבעלים יהא אסור משום מצוות עזיבה ולכן כתב דמצוות עזיבה לחיה ולעופות ליכא ועיקר האיסור הוא רק מצד גזל ממון עניים וזה הותר מאחר שהלכו בה הנמושות".